Після конфіскати — другий наклад.

Ч. 214 (10.597). Львів, субота 26. вересня 1925. Почтову належитість оплачено гуртом. Рік XLIII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОПУДНЕМ

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 10. II. пов.
Конто почт. щад. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло" Львів.
Гол. Редактор приймає від 11—1 год. передпол.
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в краю 4·20 зл.
ЗА ГРАНИЦЕЮ: В Америці 1 дол., Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к. Румунія 150 лей, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. Зміна адреси 1 зол.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 17 сот.

Положення на Закарпатті.

Три періоди. — Впливи галицьких кацапів. — Жаткович і його безпрограмовість. — Divide et impera! — Чехізація і її наслідки. — Двоогляди в шкільництві. — Недостача національної свідомости. — Вигляди при виборах.

Принагідний (подорожний) кореспондент американської „Свободи" мав розмову з одним з визначнійших діячів на Закарпатті на тему тамошніх відносин і „нового курсу" чеської влади у відношенні до Закарпатської України.

Шан. інформатор є того погляду, що розвиток політичних відносин на Закарпатті йде природним шляхом. Дотеперішнє життєбуття Закарпаття під чеською владою розпадається на три періоди:

Перший, на літа 1919—1922. Чехам припало Закарпаття цілком несподівано. Це сталося завдяки тому, що українська держава не вдержалася і не було приділити кому Закарпаття. Визначні чеські політики ще в 1920 р. заявляли прилюдно, що Закарпаття вони держать тимчасово як застав, який видадуть будучій Україні чи Росії. Тому становищі відповідала теж їх політика на Закарпатті, яку вони вели в першім періоді. Не знали вони ні краю, ні відносин, а маючи одну тільки мету, цей край якнайскорше відмадярщити, підтримували кожного, хто заявляє себе Славянином. А тому, що місцеві Русини дуже поволі і нерішучо переходили на славянську орієнтацію, шукали Чехи опори в славянській еміграції: Українцях і Росіянах. І в тім то часі могли були українські емігранти масово найти службу в ЧСР. і одержати чехо-словацьке громадянство. Одначе вони про це не старалися, бо вірили, що в короткім часі підуть знову побідним походом на Львів. Лише одиниці поступили на службу, і ті мають сьогодня забезпечене істнування.

Чехи не піддержували жадного напрямку: ні народницько-українського, ні мадярсько-москвофільського. Оба ці напрямки щойно кристалізувалися. Їх викликували емігранти: кацапи і Українці. На початку переважали впливом галицькі кацапи, які залізли сюди ще тоді, коли Українці воювали з Поляками. Їх опорою був перший губернатор Брейха, але зате змаліли з хвилею, як приїхав з Америки губернатор Жаткович.

Не значить це, що Жаткович спирався на Українцях. Проти нього виступали кацапи тільки тому, що він прийшов на місце улюбленого ними Брейхи. Сам Жаткович був національно мало свідомий. Ріжниці між Українцями й Росіянами він не розумів як слід. До себе не допускав ні одних, ні других, обстоюючи автохтонську, сепаратистичну орієнтацію. „Подкарпатскѣ Русины" — це на його думку ні Українці, ні Москалі, тільки окрема нація. Такий погляд подобався Чехам і вони почали висувати його в практичній політиці. Одночасно цей чоловік не мав найменшого поняття про адміністрацію. Він уявив собі, що він король Закарпаття, ніякої конкретної програми своєї діяльности не мав і попадав раз-у-раз в конфлікт з владою, але не з причин програмових, але дрібних, дуже часто особистих. Він мав повну обєктивну можливість вибудувати **автономію Закарпаття**, але він до такого завдання не доріс і уступив без страти для Закарпатської України. З його уступленням кінчиться перший період в розвитку політичних відносин на Закарпатті.

Другий період під національно-політичним можна назвати **українофільським**. Кацапи називають його мазепинсько-еренфельдівським, а то від представника тодішнього політичного напряму, Чеха, віцегубернатора Еренфельда. Очевидно Еренфельд тут ні при чім, а українофільським є той період остільки, що Еренфельд спирався на соц.-дем. партії і партії хліборобській (о. Волошин, Бращайко), які держаться платформи, що населення Закарпаття — це Українці. В тім періоді розвинулася „Просвіта" і „Руський театр" в Ужгороді, „Підкарпатський банк", тов-о „Надія" і ин. Шкільництво почало теж гарно розвиватися, Українці почали складати учебники, а влада давала фонди на їх видання, почали появлятися популярні книжочки із усіх областей знання і т. и.

Кацапи почали кричати і кинулися на села з опозиційними кличами проти Чехів. Опозиційна тактика була тоді дуже вдячна, бо в краю була економічна нужда, якій ніяке правительство не було би в силі запобігти за одним махом. А кацапи кричали, що нужді винні Українці з Волошином і Еренфельдом на чолі. Чеські партії почали використовувати Закарпаття для своїх партійних цілей. Аграрна партія взяла в опіку т. зв. земледільческу партію з Камінським на чолі, а партія чеських соціялістів (Кльофач) взяла під опіку кацапську трудову партію з галицьким кацапом Гагатком на чолі. Спільними силами повалили Еренфельда і посадили пряшівського тумана А. Бескида на губернаторськім престолі. З ним починається третій період, який триває дотепер.

З першого погляду моглоб здаватися, що в **третьому періоді** командують кацапи. Одначе так не є. Чехи побачили, що при поділі Русинів на два воюючі табори їх позиция стає дуже вигідною. Вони хопилися старої австрійської методи: divide et impera! — розєднуй і приказуй! Метода та виявилася успішною. Оба руські табори, заняті боротьбою між собою, залишили економічно-національну роботу, а навіть перестали говорити про автономію, що до цього часу була першим найважнійшим політичним постулятом всіх партій. Тому не диво, що при останніх виборах до парляменту віднесли комуністи повну побіду. Чехи знову пройшли вкінці до цього переконання, що їм не треба спиратися на ніяку руську партію, а треба обсадити Закарпаття своїми людьми з Чехії і все **чехізувати**. І отсе є власне та чехізація, що то занепокоїла всіх Українців на всіх землях України.

Чехізація однаково відбивається на емігрантах українських і кацапських. В Ужгороді виходить півурядова чеська газета „Podkarpatske Hlasy", яка про ніщо инше не пише, як тільки цькує проти емігрантів взагалі, а проти Галичан-Українців зокрема. На цю роботу дістає між иншим ще спеціяльні фонди від польського консуляту в Кошицях.

Очевидно, ми маємо слушну підставу гніватися на Чехів за їх теперішню політику, але ще більше мусимо гніватися на нас самих, та на нашу інтелігенцію на Закарпатті. Нпр. Чехи не винуваті, що в мукачівській гімназії учать по російськи, бо всі дотеперішні учительські конгреси того жадали; домагаються того також всі кацапські партії на Закарпатті, а навіть Жиди і Мадяре того домагаються, очевидно з тою метою, щоби спинити культурний розвиток Закарпатських Українців в імя мадярської культури. Всеж таки в мукачівській гімназії по російськи не учать, бо навіть професори-Росіяне учать російсько-українським жаргоном, так що дітвора не може навчитися ні російської, ні української мови. Натомісць в инших гімназіях переважає українська мова, а молодь виховується на читанках відомого українського письменника проф. д-ра Бирчака. Всеж таки хаос щодо мови є, а корисний він для Чехів, бо не тільки чеські діти, але і жидівські та мадярські, а навіть багато руських воліють ходити до чеської школи, як хаотичної руської. Чехи тому дуже раді. Без сумніву, що це прикра для нас справа і болюча, але її легко зарадити, бо треба тут тільки трохи національної свідомости, а перед тою Чехи цілком певно уступлять.

Чехізація не піде в глиб. Навпаки, можна бути певним, що такою політикою Чехи вкрай українізують Закарпаття. Вона мусить викликати реакцію з боку Русинів. Початки тої реакції бачимо вже на конгресах Підкарп. Русинів в Америці, де ухвалюються гострі протести проти

чеської влади. Та нам слід критично ставитися до аранжерів цих протестів, бо деякі з них протестують проти Чехів не з мотивів національно-політичних, але матеріяльно-егоїстичних. Нпр. підкарпатське духовенство меститься на Чехах за те, що ті знесли на Закарпатті із привілеї, т. зв. коблину і роковину. Знову инші остали надалі в своїй душі запеклими мадяронами і всюди протестують проти чеської влади — за мадярські гроші. Розуміється, що найдете в Америці і чесних руських патріотів, до яких належить і новий епископ Василь Такач, але їх не багато. Кращу інтелігенцію дістане Закарпаття аж з того молодого покоління, що виховається в руських школах.

На економічному полі Чехи з успіхом випирають Жидів і Мадярів. Поки-що інтереси нашого населення тим не є загрожені. Зате місцеве населення обурене напливом Чехів до публичних урядів. Ще в 1919, 1920 і 1921 р. почувалися Чехи на Закарпатті чужо і вчилися руської мови, уладжували курси і все заявляли, що вони прийшли на Закарпаття тільки переходово, поки не наладиться державний апарат, а пізнійше повернуть до Чехії, а готовий апарат віддадуть Русинам. Але коли Чехи пізнали руську мізерію, недостачі національної свідомости Русинів, їх безязичіє, а особливо це, що крім мадярської мови, ніякої славянської не знають, що своєї мови не шанують, ніде її не вживають, а ще самі напрошуються говорити по **чеськи** — сказали собі: Пощо нам заводити насильно руську мову, коли самі Русини того не бажають. Давайте, будемо заводити чеську мову. Це пішло гладко як по маслі, а зрозуміти це можна, коли мати на увазі, що на цілім Закарпатті є всього три-чотири інтелігентні доми, що говорять в дома між собою тільки по руськи, але то родини мішані, де муж або жінка є Галичанами. Всі инші, навіть провідники, говорять між собою по мадярськи. Чи можуть Чехи це толерувати і спиратися на таких Славянах? На Закарпатті ніхто крім Галичан не адресує листа по руськи, лише по мадярськи або чеськи. Ні одна руська газета (дослівно ні одна) не розсилає своїх примірників під руською опаскою, а тільки під чеською або мадярською. А примусу тут нема під тим оглядом ніякого, тільки закарпатські браття ще прямо не розуміють, яке політичне значіння має боротьба за язикові права в урядах.

При тій національній свідомости Русинів стане зрозумілою та смілість Чехів, з якою вони чехізують все публичне життя. В інтересі українства лежить, щоби вони зачали ще переслідувати руську мову бо може тим покажуть вкінці

З розвязаними очима.

Львів, 25. вересня 1925.

Стіни чи вестибулі судових будинків звичайно прикрашує статуя Геміди, богині справедливости зі завязаними очима. Ця статуя символізує безсторонню, безпартійну, предметову ідею справедливости. Мовляв, за порогами суду можеш бути, громадянине спокійний. Там тобі вимірять справедливість, не дивлячись ані на твоє походження, ані на твою національну, соціяльну чи партійну приналежність. Носії й виконавці законности оцінять твій вчинок тільки на основі предметових даних і винесуть присуд не лише на підставі сліпої букви закону, нераз перестарілого, пережитого, неприкладного до сучасного життя, але й на підставі свого, вічно перевірюваного й вічно живого, на людську кривду й на ідеал добра чуткого сумління.

До тогож всі конституції світа прийняли в свою основу принціп, утверджений великою французькою революцією про рівність всіх громадян перед правом.

Рівність і справедливість — ось дві підойми сучасного судівництва „Justitia — regnorum fundamentum!" — каже головна сентенція римського права.

Рівність і справедливість поширено у виконуванні новітнього законодавства ще й тим чином, що заведено громадянські суди, суди присяжних, щоби дати змогу оцінювати важкі, суперечні з правопорядком і загальною моралю вчинки не лише твердим, закаменілим, нераз від життя і його страждань відірваним, професійним суддям, але й громадянам, що беруть безпосередню, живу участь в хороводі життя.

Рівність і справедливість! — А одначе скрізь на підвалинах тієї рівности й справедливости повстають все більші прогалини, все глибші щілини. Будинок справедливости починає хитатися, а з ним хитається і віра у виконавців правосуддя, віра в саму справедливість.

Пепесівський „Роботнік" помістив недавно велику статтю: „Політичне облича нашого судівництва". Говориться там, що польське судівництво прибрало вже виразне **п о л і т и ч н е** облича, що все більше поглиблюється пропасть між змаганнями й ідеалами демократії та тенденцією судів в інтерпретуванні й приноровлюванні законів. Фраза про понадклясовий суд, про безсторонній вимір справедливости стає тільки **п о с т у л я т о м.** В дійсности ця вимога є ще дуже далека від своєї реалізації. Ми сказалиб, що вона є дальша, як була колинебудь. Знаємо, що австрійський суд безпосередньо перед війною стояв високо, на ще вищому ступні стояло російське судівництво, особливо в карних справах. Цеї висоти не осягнуло польське судівництво. Навпаки, як під оглядом свого персонального складу, так і під оглядом свого змісту воно зробило великий крок взад. Партійництво, соціяльні й клясові симпатії, звязки виконавців правосуддя з певною клясою чи товариською сферою починають все частійше прокладати собі стежечку до виміру справедливости.

В польському громадянстві ніколи не вкорінився погляд про предметову безсторонність судівництва. Доказом цього є хоч би те, що навіть такий „несентиментальний", тверезий ум, як пок. Леон Білінські зазначує в своїх споминах, що на закид австрійських кол про переслідування галицькими старостами головним чином шляхтичами, бо галицька адміністрація була доменою польської шляхти, українських селян — відповів, що за те українські судді переслідують (!?) польських шляхтичів. Значить, він був того погляду, що суд чи адміністрація є прибіжищем, доменою якоїсь кляси чи нації, яка у виконуванні влади користується своїм впливом і значінням на шкоду инших кляс чи иншої нації.

затвердле національне почуття закарпатських Українців і викличуть реакцію. На жаль, Чехи йдуть до своєї мети легко і мягко, не так як Поляки в Галичині.

Перед Закарпаттям нові вибори. Підкарпатські Русини все приготовлялися до виборів в цей спосіб, що жебрали у влади, або у котроїсь в чеських партій грошей на виборчу кампанію, заявляючи, що їх партія була і є льояльна. Так приготовляються і тепер. Руські партії, що стоять на державному чеському становищі (а стоять всі — крім одної, яка всупереч своїм горячим бажанням не може дістатися до правительственного жолоба) получилися з подібними чеськими по програмі партіями і разом з ними підуть до виборів. Можна сподіватися, що тим разом влада матиме більший успіх. Але й комуністи не сплять та горячково приготовляються до виборів. В допомові стане їм економічна нужда, невдоволення населення, безробіття та чехізація, бо комуністи на Закарпатті держаться якраз українського національного напрямку.

Під стягом „демократії".

Промова сенатора М. Чернавського на пленумі сенату 17. вересня 1925. р. при обговорюванні земельного закону.

(Докінчення.)

Якаж земля має ітй на створення контингенту, призначеного на ту парцеляцію?

Має іти земля скарбова, земля приватних земельних власників в означеній скількости, частина церковної землі і земля инших (некатолицьких) церков та віроісповідних громад. В цім числі відібраною буде й земля православної церкви. Якщо цілком певно можна сказати, що з церковної землі візьметься хіба лише незначну частину, а може й нічо, — бо згідно з конкордатом польська держава мусить наділити землею і єпископів і капітули і священиків, — то нема жадної певности щодо того, що хоча мала частина церковної землі буде залишена на потреби православної церкви й її духовенства. Мастками католицької церкви управляє конкордат з Апостольською Столицею, а що до мастків православної церкви, коли річ ітиме про їх вивласнення або залишення, то тут запитають лише про погляд зверхної влади православної церкви; а з таким поглядом можна рахуватися й не рахуватися. Ясно, що зроблено так навмисне, щоби церковну землю на православній північно західній Україні відібрати й подарувати польським осадникам та кольоністам.

Крім того на парцеляцію й осадництво йде в цілости земля земельних власників, тих, які мали нещастя отримати цю землю в спадщині, або купити її від осіб, котрим займаницький уряд подарував її за певні русифікаційні заслуги. В даному разі цікавлять нас т. зв. „інструкційні" землі. Цю землю забирається в цілости, якщо в однім посіданню є більше, ніж 45 гект. Длячого цю землю трактується інакше ніж иншу? Чому її власник, часто навіть селянин, що купив її за свої гроші, має нести кару, хоча він такий самий добрий громадянин, як кожний инший? Бо він не є Поляком...

Наш нарід має вже досить кривд від Поляків і тому наче вогня боїться кожної польської реформи, особливо земельної реформи. Голодний землі, ждучи на неї майже від моменту свого народження, наш український селянин каже тепер: „Краще хай не буде ніякої реформи", лише, щоб уся земля полишилась в руках панів-обшарників, ніж має бути переведена така реформа, яка позбавить його єдиного варстату праці і стягне тисячі чужих людей, бо наш селянин добре чує, що ці чужі люде несуть йому зубожіння і смерть.

Так відноситься до цієї ніби то земельної реформи наш нарід; так відносимось до неї і ми. Той закон несе нашому народові лише руїну і тому зголошуємо внесення на відкинення цього закону.

Знаємо, що проти нашої волі цей закон буде ухвалений і що ухвалить його більшість лівиці з правицею, бо і правиця не відважиться відкинути того закону, дарма, що він подекуди бе по клясових інтересах правиці. Наші поправки, само собою розуміється, будуть відкинені, а передусім буде відкинене внесення до ст. 52, що домагається наділення землею в першу чергу місцевої малоземельної і беземельної людности. Бо ви, панове, не в силі змінити своєї віками придбаної психіки, не в силі заперестати натиску в наш бік і випирання нас з нашої землі, — це слід сказати собі щиро. Закон буде ухвалений так, яким він є, і по введенню його в життя буде переводити те, що є його головною тенденцією. А це ще більше заогнить і так вже страшенно заогнені національні відносини на наших землях. Що робити — хай і так буде. Не наш народ буде винуватий, якщо колись в страшний спосіб пімститься він на своїх кривдниках.

Прошу панів сенаторів! В російській Думі, підчас нарад над аграрною справою, один з членів Кола Польського, а іменно п. сен. Стецкі, з думської трибуни гордо заявив, що польський нарід відмовляє російській Думі і російському урядові права переводити земельну реформу в Польщі, на етноґрафічно польській території. „Ми Поляки — сказав він – самі колись зробимо у себе земельну реформу". Він мав усі права на те, щоби в імени Польського Кола й цілого польського народу скласти перед московським займанцем таку заяву.

Подібну заяву складаю і я в імени Українського Клюбу:

Український нарід є єдиним господарем української землі, яка находиться тепер під польським пануванням. Розпоряджатись цією землею має право лише він один і тільки він переведе в свій час справжню і законну земельну реформу через своє законодатне тіло, простуючи помилки і зловживання всіх непокликаних реформаторів. Ми, представники українського і білоруського народів, зголошуємо протест проти приноровлення на наших землях того закону, що загарбує йому землю, і заявляємо, що будемо апелювати до опінії цілого цивілізованого світу в приводу насильства над нашим народом.

Польща.

Мін. Скшиньскі конферував з премієром Грабским про вигляди кандидатури Польщі до Ради Союза Народів, коли опорожниться по Швеції одно з шости т. зв. рухомих місць в Раді С. Н. З огляду на недалеке приступлення Німеччини до Союза Н., де вона отримає постійне місце в Раді Союза Н., Скшиньскі докладає всіх зусиль, щоби не дати принизити великодержавницького польського престіжу і щоби тому Польща дістала бодай „рухоме" (термінове) місце в Раді Союза.

Кредитовий комітет створено при м-стві фінансів зі спеціяльними завданями вести допомогову акцію загроженим крізою банкам. На цю акцію уряд асиґнував 25 міліонів зол. з державних фондів, не торкаючи каси Банку Польского, який занятий виключно ратуванням золотого. Щоби банки не вжили грошей, уділених їм на санацію, для спекуляційних цілей (гарне довіря польського уряду до польських банків!) то отримають допомогу лише ті банки, які згодяться на контролю урядового комісаря, що матиме право вглядати в усі банкові інтереси.

Справа американської позички для Польщі представляється — каже жид. посол Фростіґ, який тільки що вернув з Америки — гірше, ніж сумно. Німецькі банки отримують тепер в Зєд. Державах міліонові кредити на 6 прц. річно. Польським банкам ніхто там не хоче позичити грошей і на 10 прц. Єдиний „Банк Спілек Заробкових" у Познані дістав в Ню-Йорку 200.000 дол. та жидівський Банк Депозитовий з Лодзі. „Трудно бути пророком, але опираючись на тому, що я бачив і чув в Ню-Йорку — конклюдує пос. Фростіґ — міркую, що вигляди отримання нової більшої державної позички

ди Польщі на ок"так приступних умо" ви, є нині дуже слабенькі".

Сенція для справ пресових", про існування якої вже досі забули, а яка буцім то таки „існує" при раді міністрів, має зібратись на засідання з початком слідуючого тижня. Прийдуть туди й „фахівці від кресів". Над чим радитимуть — вскищо невідомо, та воно все одно.

УНДО в боротьбі з „утраквізацією".

(Комунікат Секретаріяту УНДО.)

В справі боротьби з польонізацією перших кляс 4-ох українських гімназій з боку політичного проводу пороблено ось які заходи:

Під кінець серпня Президія УНДО, довідавшись про зміст обіжника львівської кураторії, зараз заложила протест проти цього акту і вирішила розпочати боротьбу з „утраквізацією. Дня 28. серпня за ініціятивою Президії УНДО. відбулася нарада з представниками відповідних національних установ, на якій рішено, що успішність контракції вимагає, щоби провід в ній взяли політичні чинники.

Того самого дня заініційовано протестуючі віча на день 30. серпня у Львові, Тернополі і Перемишлі та дано почин до основування в цих містах комітетів батьків. Вкінці рішено поробити заходи, щоби за апробатою і згодою батьків учеників призначеної на „утраквізацію" першої кляси гімназії у Львові, Перемишлі і Тернополі був переведений бойкот „утраквізації".

Дня 29. серпня на засіданні Президії і Секретаріяту згадані постанови затверджено і вирішено справу технічного переведення їх в життя.

Дня 30. серпня відбулися віча в Тернополі (реферував М. Струтинський) і у Львові (реф. І. Ліщинський).

В Перемишлі в цей день відбулася нарада тіснійшого гуртка місцевих діячів, на якій член ЦК. Ол. Черкавський познайомив присутніх з пляном акції з нашого боку. Віче в Перемишлі відбулося 6. вересня (реферував М. Струтинський).

Зі всіх трьох віч вислано відповідні протести до польських властей і за границю.

Одночасно за ініціятивою ЦК. в цих трьох містах покликано до життя Комітети батьків, зібрано протести батьків до польських властей і за границю та підготовлювано практичне переведення бойкоту.

Дня 5. вересня відбулося засідання повного ЦК. УНДО, на якому обговорено плян боротьби з утраквізацією чотирьох гімназій у звязку з цілістю боротьби проти польонізації українського шкільництва.

Технічну працю в протиутраквістичній акції вела канцелярія УНДО.

Утраквізація покищо тільки відложена. ЦК. має це на увазі.

Рівнобіжно з цим ЦК. веде акцію проти замаскованої утраквізації у формі навчання в українських державних і приватних середніх школах в польській мові історії та географії.

У Львові, 23. вересня 1925.

За Секретаріят УНДО.
Володимир Целевич,
Ген. секретар.

Затрачена господарська рівновага в Европі.

Представники всіх великих держав не вгавають повторяти, що одною з найбільших необхідностей европейської політики є економічна відбудова. Як би вчорашні вороги не потрібували себе як продавці та покупці, то справа гарантійного пакту: кордонів, розброєння та виправлення мирових договорів не виринала би в такою настирливістю.

Бувший англійський премієр Льойд Джордж, що дав почин до численних конференцій, де радили над відбудовою Европи, помістив саме статтю про господарську европейську крізу. У цій статті зареєстрований сумний стан великих держав і зазначені їх клопоти. Дві найбільші промислові держави: Німеччина та Англія, стверджує він, переживають важкі часи, з ріжних причин. Німецький експорт не доходить ще до 50 проц. передвоєнного; спочатку 1922 р. творив він, по словам міністра Ратенауа, тільки 25 проц. колишньої величини. Вивіз на чужину Англії дійшов до 75 проц. передвоєнного стану, але одночасно Англія є нині залежна від зовнішньої торговлі більше ніж колинебудь була Німеччина.

Причина торговельного занепаду Німеччини буцім-то проста: у повоєнній метелиці кожна німецька марка не знала вранці, чи вечірній вітер не вкине її в болото. Банкноти так хутко тратили на вартости, що тодішна ощадність ставала марнотравством. Родилась ненаситна потреба купувати предмети і тому повставав штучний добробут; щоби цю потребу заспокоїти основувались нові фабрики. Все було сяктак, як довго вартість марки можна було означити в сотках та тисячках. Але коли вона дійшла до цифри міліонів та міліярдів, а господині була приневолена обраховувати обід у біліонах, Німеччина була приневолена перечеркнути старі рахунки.

З приходом нової, стабілізованої валюти народ почав знову щадити. Тим самим менше гроша йшло на фабрики. А проте вкладки в державну скарбницю все ще надто малі і якщо Америка та Англія не дадуть Німеччині нових великих позичок, німецька валюта знову захитається так, що відгомін піде по инших країнах. Голова „Райхсбанку" вже вибирається в Америку за кредитами. Цим разом в оптимістичній атмосфері, у звязку з надіями на благодатні наслідки гарантійного пакту. Німецько-французьке порозуміння поверне Німеччині давне довіря до її солідности.

Слід звернути увагу на дуже низьку плату німецького робітника, що лишилась далеко позаду инших. Надто довге ожидання на поправу заробітку довело в Німеччині вже до погроз страйку. Сплати повоєнних довгів, по влекшеній системі Доза не дуже поправили стан робітника. Він свідомий того, що власною працею наповнює чужинні шпіхлірі, зі шкодою для своєї голодуючої родини. Льойд Джордж каже, що ніколи не вірив у доцільність повоєнних репарацій на довшу мету, тому, що нема людей, які хотіли би признати, що заслужена для них кара має бути вимірена на шкірі їхніх дітей.

В Англії стоїть справа не краще, дарма, що деякі познаки вказували би на вповні сприятливий стан промислу. Держава має кредит, тому, що валюта — англійський фунт має свою повну номінальну ціну; це дуже важне і для продуцента і для купця і для робітника. Одначе стан безробіття є поважніший як у Німеччині. Англія має 1,343.000 безробітних себто 12 і пів проц. працюючого населення, а Німеччина тільки 208.000, з тим, що число безробітних в Англії все зростає. Крім цього Англія має пасивний торговельний біланс. Велика торговельна боротьба, в якій бере участь пів і три чверти міліона робітників скинена на плечі 20 міліонів людей, що мають платити податки. Далі Англія має клопоти з залізницями, які не покривають коштів свого підприємства. Все це є підстави до побоювання, що Англію може ждати сумна перспектива банкротства.

В Італії стоять справи неясно. Цензура преси не дозволяє, щоби знати повну правду. Уряд Муссолініого хвалиться, що все є якнайкраще, але світові фінансові потентати не мають охоти піддержати цих заяв своїми капіталами. Вони мають більше довіря до Джолітті, як можливого представника демократичного уряду.

Франція не має безробіття, ще й потрібує робучих рук. Але вона має довги супроти Англії та Америки, які може сплатити, наложивши нові податки на своїх громадян. А тоді уряд Кайо, що довершив би цього — упав би. Мароканська війна, незвичайно коштовна, сильно нарушує буджет Франції і не має виглядів скінчитись остаточно самою війною.

Як бачимо, Льойд Джордж зупиняється тільки на великих державах, двигарях економічного розвитку Европи, не згадуючи ні словом про малі держави, що мусять животіти на мотузку своїх опікунів, або коли й вистачають собі і є щасливі, їх острівець добробуту не має ніякого впливу на море лихоліття. Льойд Джордж не робить ніяких висновків і не дає відповіді на питання: Якими засобами можна направити нинішний стан. Це й не диво, бо загально-спасаючої форми нема. Шукані способи еконо-

Д-р ІВАН БРИК.

ЗІ ЛЬВОВА У ПРАГУ.

Щойно у Чехословаччині, а перш завсе у Празі ясно бачиться, що значить державна незалежність, який величезний поступ під оглядом культурним і економічним може зробити вільний нарід на протязі кількох літ.

Добре тямлю колишнє.

Стоїш бувало над Велтавою, любуєшся блисками набережних світел у її спокійному плесі і глядиш на Градчани, серце Праги. Там ні світла, ні життя. Чорна, зловіща пляма. Королівський замок у руках наїздників Габсбургів. Вічно болюча, незагоєна рана чеського народу.

А сьогодня не те. Прийшла воля і Градчани ожили, дістали очі. Сумні мури заграли тисячами світел. В одному крилі працює творець і перший президент республики — Масарик. У відновлених салях найшли приміщення деякі державні установи.

Позникали колишні статуї Габсбургів і їх вірних слуг, та найшли приміщення у музеях. Позникали їх сліди і у назвах вулиць, майданів, мостів, залізничих двірців.

Нема вже Фердинандової вулиці — а Народня. Нема мосту Фердинанда — а Легії, нема Францового двірця — а Масарика.

І так з усім.

Ідемо на староміський ринок, щоб оглянути ратуш з його славним годинником Орлой. І там слід нового життя. Біле каміння значить те місце, де стояла шибениця, на якій 1621 р. повішено 27 Чехів. Плита на вежі знайомить цікавого з іменами тих жертв, а біля неї під двома иншими плитами зложена горстка землі з памятних для Чехів побоєвищ під Зборовом, Бахмачем, Сибірі, Вардену і инших. Чехи справді вміють шанувати дорогі памятки і зберігати память великих днів. Це доказ високої культури. А у нас під тим оглядом непростима байдужість і каригідне занедбання. Ринок свіжо вимощений, а на ньому величний памятник Івана Гуса, роботи різбаря Шальовна. Тихо нічю відкрили його Чехи в 1915 р. в часі найлютійшого переслідування Австрією. Відкрили його як доказ своєї живучости, національної гідности, сили і завзятости, як протест протиката. Недавно було Гусове свято. Ще свіжі вінки з усієї Чехословацької землі, ще товпи народу сходяться туди. Матері ведуть своїх діточок, показують, навчають, відчитують написи на памятнику і вінцях. Так виховане покоління ніколи не зломиться.

Кілька кроків і ми у соборі чехословацької національної церкви. Вона повстала після революції. З Римом зовсім зірвала і навязала до Гусової традиції. Мова богослуження не латинська, а чеська. Духовенство може женитися. В обрядах значна примішка церкви православної і протестантської. З початком цього року числила 1 міліон вірних. Але число їх росте дуже скоро. Чехи вважають її своєю національною церквою і фанатично за нею пропагують. Остання афера з папським нунцієм Мармаджим, котрий виїхав нагло з Праги на знак протесту Риму проти офіційної участи президента у державному Гусовому святі, до глибини обурила Чехів, викликала завзяту агітацію проти Риму і нагнала сотки тисяч свіжих вірних чехословацькій церкві. Церква стоїть на добровільному оподаткованні вірних та здобула собі вже і субвенцію держави. Кермують нею 3 епископи, а найстарший з них має титул патріярха.

На Вячеславовім ринку станув новий величний памятник св. Вячеслава, роботи великого чеського мистця Місльбека.

Складна державна машина функціонує справно. І це зовсім зрозуміле. Чехи мали в Чехії і Моравії своє урядництво. Мали своїх урядників і у всіх віденських централях, починаючи міністром, а кінчаючи возним чи портієром. Доказом їх зорганізованости є хочби така подія, що у 1918 р. залізничники на одно слово приказу не пускали в Австрію поїздів з поживою. І це урядництво взяло в свої досвідні руки державний апарат. За кілька літ незалежности виховалося вже нове покоління, відбувши відповідні студії в себе і за границею.

Крім знання і солідности чехословацькі державні службовики, особливо в центральних урядах, визначаються ще високою культурою і знанням чужих мов. Усюди стрічають тебе радо і привітно, радо дають інформації і потрібну друковану літературу. Бачиш і відчуваєш, що це справжня культурна демократична держава.

Чехи остали такими, як були і перед війною. Працьовиті, ощадні, солідні. Що більше, вони ще собою невдоволені. Ні своя держава, ні добробут, ні велика дешевизна, ні вкінці устійнення валюти, не завернули їм голови. Вони для себе строгі і критичні. „Ми ще за мало працюємо, — ми ще за мало ощадні. І це і те повинно бути инакше" — почуєш трохи не в кожній розмові.

А в дійсности? Пять дуже скромно і значно менше консумують пива. У приватних домах середньо заможних родин обіди здорові, але скромні, ще скромнійші вечері, при яких замісць пива, входить поволі пиття чаю. Ощадність і невибагливість в одягах, навіть і жіночих.

Не дармує там ніхто, дармоїди не волочаться по вулицях і не зачіпають жінок. Всяке при праці і мущина і жінка, бо в Чехословаччині на сто працюючих фізично 39 проц. припадає на промисл і торговлю, 41 проц. на рільництво, а решта на працюючих умово.

Натомісць не жалують гроша на культуру фізичну і духову.

Гімнастика і спорт стоять так високо і так масово поширені, що під тим оглядом Чехословаччина є одним з найбільш поступових країв у світі. Про фізичне здоровля дбає однаково й урядник чи купець і робітник. Спортові віддаються після праці й у вільним дні. Особливо літом всяке покидає душну Прагу і виїздить у її здорову, прегарну околицю. А там здорово і безпечно. Там на тебе певно ніхто не нападе, ані не зачепить.

Про фізичне здоровля дбає теж і сама держава.

(Докінчення буде.)

мічної відбудови залежать від дуже складного приноровлення природних та творчих спроможностей даної країни до її потреб. Ті потреби може освідомити собі кожний нарід та держава найкраще, коли розслідить причини повоєнної нужди своєї і своїх сусідів.

Що значить фраза „відбудова Европи", повторювана так часто політиками? Вона стверджує в першій мірі факт, що народи не в силі жити, заки не витворяться певного рода нормальні взаємини між їх продукцією і консумцією. У нинішнім стані багацтво даної країни залежить головно від скількости продуктів добутих з її землі або фабрик. Надвишка продукції йде на зміну предметів необхідних для життя, яких дана країна не має. Таким робом народи залежать від себе невідхильними, природними законами, ріжні — ріжними. Коли в добі загального обіднішня деякі країни уявляють собі, що можуть підсилити свій стан, відмежувавшись від инших митовими та пашпортовими кордонами для рятування національного промислу — вони падуть жертвою ще одної дорогої омани. Такий висновок европейських економістів.

Боротьба з польонізацією.

Спільний меморіял Литовців. Білорусинів і Жидів на Виленщині у справі навчання історії й ґеографії по польськи.

У відповідь на розпорядок кураторії шкільної округи Вильно про введення до всіх — навіть приватних — шкіл „національних меншостей" науки загальної історії, історії про Польщу й ґеографії по польськи (таке саме розпорядження, як у шк. окрузі Львів), всі провідні організації приватного шкільництва Литовців, Білорусинів і Жидів на Виленщині внесли до м-стра освіти у Варшаві меморіял, домагаючись відкликання того розпорядження. У цьому меморіялі говориться:

„Розпорядок п. міністра викликав пригноблююче враження не лише на безпосередньо заінтересовані учительські сфери й на батьків, але також на найширші кола цілої не-польської людности Виленщини. Наказ навчання названих предметів у польській мові зрозуміли широкі литовські, білоруські й жидівські кола як удар, скерований у найголовнішу підставу нашого шкільництва, як акцію, заповідаючу знівечення самого принципу науки в рідній мові, загарантованого конституцією польської республики. Що торкається педагогічних оглядів, внесення пана міністра позбавляє учительство найважнішого чинника виховування ума й душі дитини і в рішаючий спосіб ослабляє цілу вартість гуманістичного чинника в наших програмах. Навчання загальної історії і ґеографії у польській мові, яка для наших дітей не є рідною мовою, надзвичайно утруднить поступ дітей в науці, фатально відібється на рівні тих предметів, зведе ці живі й цікаві царини знання до мертвого вербалізму та захитає енергію нашої молоді й її замилування до науки.

Беручи під увагу згадані мотиви національно-культурної і педагогічної натури, просимо п. міністра відкликати своє внесення з дня 28. IV. 1925 і дозволити навчати предмети загальної історії та ґеографії в рідній мові. Якщо ця просьба не булаб прихильно полагоджена, просимо стримати виконавчий розпорядок Кураторії аж до вирішення справи Найвищим адміністраційним трибуналом, куди ми звернулися зі скаргою".

Слідують підписи Т-ва білоруської школи, литовського т-ва „Ритас", жидівського центр. комітету освіти й гебрейського стоваришення „Тарбут" — усіх у Вильні.

Крім цього ці т-ва заявили кураторові, що все одно вони не будуть вводити до своїх приватних, за власні гроші утримуваних шкіл науки у польській мові якихнебудь предметів, бо такі накази явно ломлять конституцію і міжнародні договори про права приватного шкільництва.

Памятаймо: Рідна Школа — це народня фортеця, це певний захист у добі лихоліття!

По жнивах.

Незвичайний врожай в СРСР.

Згідно з урядовими радянськими даними цьогорічний збір збіжжя є рекордовий, бо уступає своєю кількістю тільки памятним зборам з 1911. р. Весь збір обраховують на 4 міліярди сто міліонів пудів, коли в минулому році було заледве два міліярди сімсот міліонів пудів. Тоді вивезено за кордон лише 70 міліонів пудів і то на переднівок прийшлося натомісць закуповувати за кордоном по далеко вищих цінах більше, ніж було продано. Вивіз з 1913 р. сягав одного міліона пудів.

Згідно з радянськими джерелами російський збіжевий експорт виносив у 1913 р. 43 проц. загально світової торговлі збіжжам, за те в літах 1920—24 біля 4 відсотки. Обставини складаються прихильно для досягнення в цьому році передвоєнної позиції в торговлі збіжжам, бо американські жнива дали в порівнанні з минулорічними 24 відсотки дефіциту, а індійські 14 відсотків.

У Москві обраховують світовий недобір у збіжжу на 500 міліонів пудів та думають, що воно повинно бути покрите радянським експортом. Вправді передбачується пониження збіжевих цін на світовому ринку, але в СРСР думають, що для них буде добрий інтерес і тоді, коли продадуть збіжжа по передвоєнній ціні 98 копійок за пуд т. є. по 10 золотих за квінтал. Пів міліярда пудів збіжжа по одному рублеві дало би пів міліярда рублів, отже суму, яка рівняється незреалізованій висоті позички для СРСР з 1924 р., яку мав дати уряд Мек-Донельда. Виходить, що для „Внєшторгу" виплатилася би всяка продаж збіжжа, якщо тільки ціна продажі перевисшить кошти транспорту.

Та є в тих перспективах і відємні для більшовиків сторони. По перше перевозова здатність більшевицьких залізниць є цілком инша ніж була перед війною. Далі наслідком урожаю ціни на збіжжа мусять понизитися на внутрішньому ринку, і тим самим мусять знов розійтися рамена „ножиць", бо з упадком цін на сільські продукти не піде та не зможе пійти в парі зниження цін на фабричні продукти.

На всякий випадок СРСР осягне деякий доплив закордонного капіталу за свою збіжеву надвишку, та не стільки, скільки надіється.

Татарбунарське повстання.

Жертви румунського насильства перед судом.

Ще 24. серпня ц. р. почався у Кишиневі перед воєнним судом великий монстр-процес проти відомих татарбунарських селян-повстанців. Процес почався саме в річницю повстання селян акерманського та ізмаїлівського повітів, що повстали були в серпні 1924 р. проти нечуваного румунського террору та насильства.

Це повстання тоді безпощадно здушено. Розстріляно, витоплено в Дністрі та видушено трійливими газами у понаддністрових печерах сотки безборонного населення, яке не брало участи в повстанню. Крім цього арештовано ще сотні селян підозрілих в участи в повстанню. І саме дня 24. серпня почався проти тих арештованих процес перед кишинівським воєнним судом. Арештованих було понад 600 людей, але до процесу діждало не багато, бо тільки 358 засіло на лаві обвинувачених. Инші безслідно пропали у тюремних підземеллях. Вже те одно кидає ярке світло на відносини в румунських тюрмах.

До розправи має бути покликаних аж 800 свідків. У цілому Кишиневі не було підходящого дому для ведення розправи, і через те розправу почали вести в тюрмі, але не під дахом а під голим небом на тюремному подвірю. Очевидно, що ведення розправи під голим небом було дуже невигідне та важке, бо розправу переривали щодня майже дощі, а були дні, в яких розправи зовсім не було через дощ.

На семому дні розправи рішив воєнний трибунал побудувати на тюремному подвірю окремий барак із дощок для інтензивнійшого ведення розправи. Будова бараку протягнулася цілих два тижні. Та розправи все одно не переривано в часі будови, бо перенесено її тільки на инше тюремне подвіря. Читання акту обвинувачення в румунській мові тягнулося цілих десять днів. Супроти цього, що ні один із обвинувачених не розумів румунської мови, почато щойно 11-того дня відчитування акту обвинувачення на російській мові.

Що до національного складу обвинувачених, то найбільше між ними Болгар, по них йдуть Москалі-старообрядці (25%) а найменше поміж обвинуваченими українських селян. Очевидно розправа тріває далі і нема надії на скорий її кінець. Вона не скінчиться і за два місяці, хоч тягнеться вже цілий місяць.

На розправу нікого з публики не допускають крім адвокатів, яких є 10. Тюрма, в якій йде розправа, сильно обсаджена військом і цивільної публики не допускається до неї вже із віддалі 1250 метрів.

Між обвинуваченими є і жінки та малолітні діти. Один з обвинувачених Іван Підгірний має заледви 14 літ, а в момент арештування було йому 13 літ.

Татарбунарським процесом заінтересувалася вся культурна Европа. Проти румунських методів слідства та тюремного катування а з окрема проти монстр-процесу 500, що саме тепер відбувається, протестували Т. Лібкнехт, Томас Манн, Ромен Ролян, Бляско Ібанес, Уптон Сінклер і богато инших. Далі протестували відомий вчений А. Ейнштейн, Альфонс Пакє, Ф. Голлєндер, Г. Макфед і проф. Карл Ґрінберг. Усі ті протести вислано на руки румунського уряду а крім цього опубліковано у всій майже поступовій европейській пресі. Недавно утворилася італійська, французька і англійська селянські делеґації, які звернулися до румунського уряду за дозволом відвідати Бесарабію, щоби познайомитися у життям бесарабського населення і тамошніми тюрмами. Одначе румунський уряд не дозволив на візд.

Для характеристики румунських відносин взагалі вистарчить навести один факт із Ліґи Націй. Граф Аппоні став в обороні покривджених Румунією мадярських селян, яким відібрано землю. Делеґат Румунії вияснив справу таким чином, що запевнив Ліґу про викуп землі від мадярських селян та про дуже благородне поведення уряду з ними. Пізнійше доказано документами, що Румунія платила за морг землі по 30 леїв у той час як вартість морга виносила 1600 лей. Та все одно це на Ліґу не мало ніякого впливу і вона вважала за доцільне подякувати румунському делеґатові Тітулеску за благородне поведення Румунів супроти мадярських селян.

Та в обороні мадярської меншости в Румунії стає все мадярська держава. В обороні бесарабського поневоленого населення у Ліґи Націй не стане ніхто. Та не зважаючи на те культурний світ всеж таки зареаґував на ті страхіття, які діються під кривавим чоботом румунської розгуканої солдатески. А це одно доказує про розмір тих нечуваних оргій, які справляє пяна солдатеска на трупах і крови поневоленого населення.

Ширіть наш часопис!

Відгуки дня.

Верховино, світку ти наш...

Колись наші Карпати шуміли зеленим морем лісів, гомоніли ревом турів, медведів та оленів і... журилися недостачею приграничної полоси.

Але це було давно, дуже давно...

Хто загинався в лісисті гущі, мусів добре розглядатися, щоб не попасти в розявлену пащеку медведя, чи на збіжені роги тура. Прогульки по горах належали до найбільших небезпек попри війну.

Змінилися часи, і можна сказати — змінилися на ліпше.

Ліси імпозантно зрідли, а дикі звірі пропали раз на все. Десь-не-десь стерчить самітна ялиця, яка ще не встигла виробити собі заграничного пашпорту, десь-не-десь блукає сполошений олень, якого ще не встиг забити поклонник богині Діяни.

Весело, свобідно і безпечно тепер у наших любих зелених Карпатах!...

Вийдеш на прогульку, — заблудити нема страху. Куди глянь — живописні зруби, романтичні корчунки, модна нагота...

А звірів ні сліду! У ряди-годи зашумить листям щонебудь, але ти, приятелю, не лякайся. Воно як не вивірка, то вже напевно миш. А ще не було випадку, щоб котрийсь із тих ссавців кинувся на чоловіка. Просто тільки страшить, тай годі.

Тому останніми часами так багато прогульковців у Карпатах, а так мало нещасливих випадків на прогульках.

Своєю дорогою, що тут велику заслугу має і влада, яка стереже туристів мов ока в голові. Вона спершу нарошно робить трудноші, щоб відмовити людей від гір, а коли ті вприться — додає їм ангелів хоронителів з баґнетами на крісах. Нехай би поважився який звір кинутися на прогульковців — соромно втікав би, взявши хвіст під себе.

Про одну з таких „обезпечених" прогульок розказував мені вчора один знайомий.

Товариство, зложене з державних урядників (судді, учителі, директори і т. п.) забажало оглянути гору Сивулю. Учасники, крім ґреко-католицизму, не мали жадних більших дефектів і була повна надія, що на Сивулю видрапаються „in completo".

Після кількох засідань орґанізаційного комітету почалися заходи в справі позволення. Відповіди на питання: хто, в якій цілі, на як довго, пішки чи кіньми — випали вдоволяюче і позволення було дане. Учасники (10 штук) заплатили по 50 сотиків такси, себто: 70 золотих і з залізним листом у кишені рушили боязко в гори. Кажу „боязко", бо всеж таки серед дикости може щонебудь приключитися. Звірів нема, але Муха, Панів або який бандит-аматор міг когось із них скалічити.

Та яка була радість прогульковців, коли переконалися, що весь час прогульки стерегли їх, готові до всього, жандарми. Навіть у непроходимих дебрах раз-у-раз виглядало зза корчів печаливе державне око.

Ревізія документів відбувалася тільки два рази і з огляду на їх порядок, нікого не турбовано. Заборонено тільки співати, але це наслідком того, що українська пісня перешкаджає оленям у риковиську, яке мало відбутися кругло за місяць.

Прогулька вернула вдоволена і ціла домів, вихвалюючи під небеса добрі уладження і зарядження.

Нема то як гарні, нові часи, безпечні і безжурні, мов „наш чоловік", заки виберется на прогульку.

Галактіон Чіпка.

Промислові курси.

В польських часописах появився отсей комунікат: Краєвий Патронат рукодільного і дрібного промислу у Львові приступає до уладження з рамени Самоврядного Виділу науки професійних курсів з обсягу: 1) жіночого кравецтва, 2) шиття біля, 3) шиття і початків крою, 4) шевства, 5) виробу домашньої обуви, 6) столярства, 7) ручного трикотарства, 8) машинового трикотарства, 9) модництва, 10) гафтівництва, 11) кружевництва, 12) галянтерійного кошикарства, 13) килимництва, 14) виробу штучних квітів, 15) книговодства й рукодільницької калькуляції, 16) композиції рисунків-прикрас з обсягу жіночого кравецтва й біля, 17) науки гармонії красок для шваčок, модисток, квітярок, килимкарок і т. и.

Наведені краєві курси будуть організовані в міру зголошень від 15. вересня ц. р. і залежно від програми науки обіймуть протяг часу від 6 тижнів до 10 місяців (переважно 4½ міс.). На курси будуть прийняті особи, які працюють вже в даній професії і бажають доповнити своє знання, а в деяких ділянках також і такі, які лише що задумують вивчитися промислу. Вписи приймає й інформації дає Бюро Патронату у Львові (Пл. Смольки 3/III) щоденно від 11-1-ої в пол. Ті, що зголошуються вчаснійше, мають першенство.

Звертаючи увагу охочих взяти участь в цих корисних курсах, мусимо висловити своє здивування з того приводу, що Патронат теж вступив на шлях політики орґанізацій народових, помішуючи отсе ого-

вошення тільки в польській пресі, а ігноруючи українську. А може ці курси, хоч „державні", призначені тільки для Поляків? Краще будоб не виразно написати.

За тюремними мурами.

Чим більше віддалюємося від страшної події в судовій тюрмі з 16. п. м., тим докладнійше подробиці виходять на верх.

Делегат міністерства освіти, вязничний інспектор Скибіньскі переслухав вже в „Бриґідках" побитих Мельника, Зиблікевича, Зеленого, Коваленка, Воробця й ин.

Нова „Мацохіяда".

Новою сензацією афери вбивства кс. Ідеца кармелітом Копачем є версія, яка щораз настирливійше кружляє по Львові і вже найшла собі доступ до деяких газет, які бавляться у непокликаних оборонців звироднілого польського монаха. А саме кажуть, що причиною смерти кс. Ідеца не переслідовча манія кс. Копача.

Кс. Копача перевезли вже до судової вязниці. Дорогою насунув він кашкет на ніс, але „щасливці, яким удалося побачити мельком авто, що гнало з Казимирівської вул. на вул. Баторого з поліціянтами та приємним монахом, зразу пізнали героя. Кс. Ідеца похоронено при величавому здвизі польського духовенства і девоток.

Справа Ст. Панчишина.

З огляду на те, що всі закиди акту обвинувачення проти Степана Панчишина щодо злочинів, виконаних на терені львівського апеляційного суду остаточно відпали, його справа знову перейшла до карного окружного суду у Варшаві. Розправа відбудеться 19. жовтня. Панчишин обвинувачений у нападі на вязницю в цілі увільнення Бачиньского і Вечоркевича. Боронить адв. д-р Лев Ганкевич.

З судової салі.

Сензаційна розправа на тлі великоміського багна.

Роман Філясевіч, убийник Ст. Корнелі перед судом.

Перший день розправи.

Зізнання обвинуваченого.

Численна авдиторія (переважно жінки!), яка сподівалася якихось скандальних ревеляцій у зізнаннях обвинуваченого, покищо завелася. Завелася хоч би тому вже, що — зізнань обвинуваченого на салі майже не чути: не зважаючи на напімнення предсідника обв. говорить притишеним голосом. Сам він — шатин, середнього росту, дуже елеґантний паничик, страшенно нервовий, зрештою тип, своїм зверхнім видом нічим особливо не цікавий.

Обвинувачений до вини почувається. Він подає детально своє curriculum vitae. В 1918 р., маючи 15 літ, записався до філії реальної гімназії при вул. Личаківській у Львові, коли вибухла українсько-польська війна („inwazja ruska"), зголосився як доброволець до „orląt", на вулиці був ранений, по виході зі шпиталя до вересня 1919 р. був на фронті. На намагання батька, директора промислової школи у Львові, вертає до Львова й записується до 6-ої кляси, але вже не може вернутися до науки. Тікає знову до війська, з якого звільняють його в грудні 1920 р. в ранзі „сержанта", як малолітнього. Вертає знову до Львова до школи. Але вже в травні 1921 р. тікає і находить собі службу при фірмі „Сільна Пивна" у Бориславі. До матури сідав тричі: склав її щойно в осени 1922 р. По матурі записався на політехніку, але по першім курсі не склав іспитів і тому автоматично перестав бути студентом. Лякаючись гніву батька, сфальшував в індексі підписи професорів, перед світом удавав студента, а фактично він гуляще й безпутне життя. Сам характеризує себе, як людину слабого характеру, великих „амбіцій" та нагальнього темпераменту. Однак вважає себе здоровим на умі й тілі.

Вже раніше підозрівано його в усяких поганих учинках, як: дефравдація товаришів, влом до каси II. реальної гімназії (він, мовляв, лише „для забави" зробив собі витрих (!) і з того вийшло підозріння), крадіж торби з грішми у Катовицях а навіть убивство двох жандармів в часі плєбісциту на Долі. Шлеську, де був „плєбісцитовим курєром". Рішуче заперечує усім тим закидам, яких зрештою ніхто не зумів доказати йому.

В т. зв. „товариство" ввійшов маючи 17 літ, коли то вчився танців і поробив знайомства з ріжними панночками. На запит предсідника признає, що любився по черзі в такій і такій то панночці та мав „взаємність!"

Степана Корнелію знав здавна, як свого товариша з нар. школи. Приязни ніколи між ними не було, але й не було ворожнечі. Частійше стрічались щойно від 1924 р. Правда, обв. називав Корнелію поза очі „бубком зпід готелю Жоржа", гохштаплером, обманцем і паном, але він мав на се дані: він знав, що Корнелія не мав грошей, а жив понад стан і грав панича. Про жінки з Корнелією не розмовляв, до зависти причини не мав. Про те, чи Корнелія утримував інтимні зносини з панею Я. (жінкою інжиніра) він нічого не знає; сам робив пані Я. всілякі прислуги, а навіть їздив раз в одній її справі до Закопаного, „безінтересовно".

Не маючи жадної праці й будучи вічно в немилій ситуації у відношенні до батьків, обв. почав зражуватись до життя, 19 січня н. р. рішив вкінці таки покінчити зі собою. Слідуючого дня вкрав у батька револьвер і вийшов з дому з постановою застрілитися. В цукорні Залеского стрінув Корнелію, з яким пізнійше пив горівочку в шинку Мусялові́ча. Звірився йому, що хоче стрілятись в парку; Корнелія завидував йому сильної волі і порадив зробити це на личак. цвинтарі, де більше романтично. Корнелія просив його дозволу, щоби міг придивитися, як він буде стрілятися „задля емоції" Обвин. написав лист до панни Л. з останнім прощанням, вкинув до скринки і пішов з Корнелією на Личаківський цвинтар; по дорозі розкланялись з одним знайомим (той знайомий дав перший слід для викриття злочинця). На цвинтарі сіли на лавці. Про що говорили—докладно не пригадує собі. Памятає лише, що нараз почув імя згаданої вище панночки Л., в якій обв. кохався. Корнелія сказав про неї щось дуже образливе. Обв. зажадав заперечення сказаної обради або відкликання її. Корнелія не зробив цього — і він, обв., памятає лише, що стрілив та що втік. — — — — — — — полудне другого дня розправи. Філясевіч зізнає дальше.

ПОЛІТИЧНІ НОВИНИ.

Туреччина готовиться до війни.

„Дейлі Тел." повідомляє, що в Туреччині почалася загальна мобілізація. Між Туреччиною й Москвою повне порозуміння щодо становища супроти Англії й С. Народів. „Дейлі Мейл" повідомляє, що Туреччина готовиться до війни. Недалеко Іраку рухи турецьких військ. В дипл. колах кажуть, що 2-га, 12-та і 15-та турецька дивізія сконцентровані й є в дорові до Іраку. Потверджуються чутки про замкнення Дарданелів. Віденське посольство відказало журналістам вияснень у тій справі.

Анґлія зрікається Мосулю.

Англ. преса приготовляє громадянство не лише до втрати Мосулю, але й Іраку. „Сандей Екс" пише, що було би вельми нерозумно ризикувати війною за кусень мезапотамської пустині. „Д. Мейл" пише, що можна осягнути охорону христ. меншостей, коли Англія зречеться Мосулю й евакуює Мезопотамію.

Анґлія віддає кольонії Німеччині?

Нім. народня партія годиться вже на вступлення Німеччини в С. Народів і на гар. пакт, а то тому, що Англія є схильна віддати свій мандат (який має від С. Н.) над нім. кольоніями в Африці, Того й Камерун і над кількома островами Спокійного океану за ріжні уступки Німеччини. Инші жадання є теж на шляху доброї полагоди, м. и., що Німеччина не є виновницею світової війни.

Біржа.

Львів, 24. вересня 1925.

Гроші.

Вчора тенденція знижкова. Курс дол. впав на 10 до 14 точок. Оборот середній.

Амер. дол. 6·34 — 6·36, канад. дол. 5·85 — 5·90, чеські кор. 0·17·50 — 0·18—, лei 0·02·50 —0·02·75, франц. франк 0·26·50—26·75 швайц. фр. 1·10—1·12, анг. фунт 28·00—28·20.

Золото. 20 кор. 24·20 —24·30, 20 франк. 22·80—23·00; 20 марк. 28·20—28·50; 10 руб 30·50—31·00.

Срібло. Австр. кор. 0·50·00—0·52·00, 5 ав. кор. 2·60—2·65, фльорени 1·28—1·30, рубл. 2·05—2·15, рубель дрібним сріблом 1·16 —1·18.

НОВИНКИ.

— **Конфіската.** Вчорашнє число нашого часопису сконфісковано за кілька місць вступної статті, на тему становища союзів польських письменників до т. зв. білого терору Польщі і дальші інформації про заходи в справі побитих.

— **Кого фантують та ліцитують за податки.** Варшавська „Жеч посполіта" пише у 256 числі про те, що за податки ліцитують найбідніших. Варшавський скарбовий уряд оголошує в пресі публичну продаж зафантованих річей. Газета подає: „І так читаємо (в такому оголошенню), що одному з ліцитованих має продатися домове удаження вартости 20 зол., иншому паперові рами вартости 10 зол. ще иншому зеркало і штани вартости 25 зол. Та є між тими нещасними і женщини. Крісла одної такої „капіталістки" оцінені на 12 зол. Иншій женщині оцінено виставлені на ліцитацію мужеські коміри на суму 15 зол. Ще иншій продають шафу за 10 зол., третьому шахи на суму 10 зол., а ще комусь стіл за 10 зол. Видно, що податники вміють стягати податки та знають, від кого їх тягнути.

— **Ще про бунт свєнтокшиських вязнів.** Свєнтокшиська тюрма є найгострішою та чи не найбільшою тюрмою в Польщі. Звичайно звуть ту тюрму „польським Сахаліном". Вже сама ця назва вказує на страшний ригор, що мусів панувати в тюрмі та на ті страшні відносини, які там були, коли вязні кинулися до очайдушного бунту. Вязні вбили, як відомо, старшого дозорця Хшанстовского та смертельно постріляли інспектора тюрми Ткачиньского. Вєзні вони взяти в своє посідання 40 карабінів і 32 тисячі набоїв а крім того два револьвери з набоями. На чолі бунту став б. сержант польських військ Ковальскі, що відсиджував кару за напад у поїзді. Тюрма містила в собі, як інформує польська преса, 1.500 вязнів переважно професіональних бандитів. Між ними тільки мала частина було таких, що відсиджували кари від 4—8 літ, а переважаюча більшість з них відсиджувала кари з неозначеними речинцями, отже до смерти. Наслідком атаки поліції на тюрму, впало багато вязнів, та докладної цифри їх преса не подає. Цифра мусить бути на всякий випадок значна. Для ведення слідства виїхав туди із Варшави директор вязного департаменту з міністерства справедливости д-р Глоацкі. Бунт свєнтокшиських вязнів був, по інформаціям польської преси, одним з найгрізніших, які знає історія тюремництва. Видко, що у тюрмі було не все гаразд, коли соймова комісія що досліджувала свого часу польське тюремництво, присвятила тій тюрмі окрему увагу та поставила була навіть внесок на її ліквідацію. На жаль невідомо, яка доля стрінула той внесок.

— **„Сензаційний" похорон.** На вчорашнім похороні ксьондза Яна Ідеца, жертви ченця Копача, зібралась кількотисячна юрба. Цікаве, що можна було на ньому запримітити скількість достойників вищих військових та духовних. Натовп був такий, що на цвинтар поліція пустила тільки кревняків та представників товариств і влади.

— **Різники проти поліції.** Пікантну сцену бачили вчора деякі громадяне нашого міста на Галицькій площі у торговім гал[illegible]. Коли одна дама запротестувала проти високої ціни мяса, понад означену таксу і закликала поліцая, тоді инші різники стали в його обороні і треба було закликати аж 14 поліцаїв на допомогу. В результаті один різник штовхнений у перепаді, упавши на землю, стратив памяти і дістав сердечної атаки.

— **Княжа подружжа.** Дня 23-го ц. м. відбулися в Італії в дуже[illegible] резиденції італійського короля шлюб другої його дочки, кн. Мафальди, [illegible] замуж до ге[illegible]ського Пилипа, сестріника, бувшого цісаря Вільгельма. Пилип є протестантом, тому треба було вжити аж заходів про [illegible] дозвіл на се подружжя. Констатуємо [illegible] шлюб [illegible] по цивільнім, при [illegible] [illegible] [illegible] сам Мус[illegible]

естонії. Королівські двори в Англії та Еспанії і багаті крезики повасилали чимало цінних дарунків. Шлюбний контракт новоженці підписували золотими перами на золотім столі. Молода княжна є дуже музикальна, бо грає на скрипках, мандоліні та гітарі. Ясно, покищо невідомо, на який престол думає кандидувати молодий князь.

— Марево російських монархістів. Один з князів Голіциних поміщує в паризькім російськім тижневику статтю, де доказує, що цар Микола II. не вмер, а живе і в відповідний мент відкриє своє інкоґніто у величі свого маєстату. Марево живого царя має покищо находитися або в Штокгольмі або в Льондоні. Блаженні віруючі...

— Свобода ч. 30 містить: Якої інтелігенції потребує село? — Наша гордість. — Земельна реформа чи кольонізація? — Православна церква в Польщі. — Хрестик, оповідання Г. Михалюка. — Рік хліборобської руїни. — Проти кольонізації українських земель. — В обороні української школи. — Під тюремним обцасом. — Нема українізації. — На Білорусі. — Оружна сила Европи. — Що чувати у світі? — Новинки. — Цукор подорожів. — Кум Трохим говорить. — На допомогу голодному селу. — По українські мандати. — Дописи з краю. — Добрі ради.

— Концесії корабельних Товариств. Довідуємося, що корабельна лінія „Canadian Pacific Railway" одержала також концесію на продаж білетів еміґрантам. Тому це товариство має право продажі корабельних карт до всіх місцевостей в Канаді і Зединених Державах і пасажирі одержать візи Еміґраційного уряду на виїзд до Канади і Зединених Держав без ніяких ограничень.

— Видавнича Спілка „Діло" кооператива з обмеж. порукою у Львові взиває своїх членів, по думці § 14. зміненого статута, — затвердженого торговельним судом у Львові, — доповнити свої вплачені уділи найдальше до дня 25. жовтня ц. р. до висоти 100 (сто) золотих. Невиповнення цього обовязку в означенім речинці, без окремого повідомлення почтою кождого члена з осібна, буде уважане по постановам зміненого і затвердженого судом статута за добровільне виступлення з членів Видавничої Спілки „Діло". 3—3

Зі спорту.

Україна і Гасмонея I 1:4 (0:1).

Неаби якою сензацією сезону були понеділкові (21. IX. 1925) змагання копаного мяча між львівською „Україною" і „Гасмонеєю". Перед війною грала „Україна" з чужими дружинами і завдяки спровадженому з Праги треневові робила поступи особливо в копанім мячі. По війні фінансова скрута не позволяла навіть мріяти про заанґажування тренера, а політичні обставини не допускали приступлення до „Звйонзку пілкі вожней". Відокремлена і здана на власні сили „Україна" грала виключно зі слабшими дружинами, через що техніка гри стояла все на однім місці. Добрі грачі (от як Савка, Лисик) відпадали від товариства і переходили до чужих клюбів. Змагання копаного мяча, удаджувані Спорт. Тов. „Україна" з фінансового боку зовсім не вдалися і навіть приїзд черновецького „Довбуша" не стягнув нашої неповоротної і химерної публики.

Щойно в минулий понеділок посунула вона лавою на чуже грище. Перед пітьотисячною публикою „Україна", відколи живе, ще не грала і тому легко увяити собі трему грачів. Кілька слів про склад обох дружин. Україна I мала склад, принятий спеціяльною комісією трьох: Барусевич, воротар; Йойко-Грещак заложники; Бачинський (Гіба), Еліяшевський, Дицьо — поміч; Терлецький, Чорній, Мурський, Кравс, Конашевич — напад. „Гасмонея" виступила до бою з пятьома резервовими грачами: Гольда (р), Редлер-Бірнбах; Флайшер-Боріш (р)-Шнайдер; Гох, Вертер, Вольфсталь, Кагане (р), Парнес. Знавці ворожили для „України" лєровий вислід, песимісти 6 воріт приймали як мінімум. Доля хотіла інакше: „Україна" не лише обоpонилася перед болючою невдачею, але й здобула почесні ворота через чільника Мурського.

Гра весь час велася під знаком великої технічної переваги „Гасмонеї". Жидівська дружина, одна з найліпших у Польщі, легковажила собі новика, а деякі її грачі бавилися мячем як на тренінгу. Напад безнастанно атакував ворота „України" і Барусевич мав чисту працю. Але-ж і кидався на мяч, як кіт на миш, підскакував на метр угору і відбивав мяч геть поза половину грища. Гасмонейці вміли по мистецьки допроваджувати мяч до воріт, але там не вміли використати дорічних позицій і звичайно перестрілювали ворота. Змарнували також 8 паріжників (проти 2 „України"). Але займаків таки не пустили і два певно стріляв Флайшер, третього спартачив Редлер, подібно як Терлецький до Гасмонеї. Кращі були некарні ворота, стрілені Шнайдером і Флайшером з найблизшої віддалі серед приворотної тяганини.

На загал „Україна" грала з великою посвятою. Кілька разів здобулася на гарні нападові акції, які одначе швидко ліквідувала знаменита оборона „Гасмонеї". Найслабшим місцем „України" була поміч, особливо мляво списувався Бачинський, новий грач. В залозі дуже добрий був Грещук, який одначе своє пожертвування посунув за далеко й острою грою спричинив 2 займани. За те раз удалося йому відбити мяча ногою з самих воріт. В нападі, як усе виріжнявся гарною грою Мурський, якому хіба Терлецький міг додержати кроку і темпа. Брак Лисика давався дуже відчувати. Нефортунний є помисл доштуковувати дружину в останній момент новими і незіграними силами. Адже є резервові дружини, що мають першорядних грачів, і мають перше право до заступництва. Ліпший є слабший грач, але знаний дружині, ніж найсильніший новик. До помочі на центр годився би найкраще, коли вже конче брати чужого грача, п. Косач з „Буйтура".

Судія Бодек був дуже добрий і меткий. Багато вільних копів, ним подиктованих, може й нудили публику, але були конечні для вдержання чистоти гри, що стояла на досить високому рівні.

Дуже бажано би бачити не лише реванжові змагання Гасмонеї на українськім грищі, але й стрічі з иншими чужими — не такими зрештою дужими, як Гасмонея — дружинами. **Т. Ф.**

Бібліоґрафія.

КНИЖКИ:

Василь Кучабський: БОЛЬШЕВИЗМ І СУЧАСНЕ ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАХОДУ. Національно-політичні замітки. Вид. „Політична Бібліотека" ч. 1. Львів, 1925, ст. 125.

Юліян Павликовський: ПІД ПРАПОРОМ САМОПОМОЧИ. Кілька програмових думок про устрій праці господарських установ, діляючих на селі і для села. Львів, 1925. Бібл. „Сільського Господаря" ч. 43., ст. 47.

ЖУРНАЛИ:

ДУХОВНА БЕСІДА. Церковно-народній ілюстр. тижневик. Ч. 17—18. Зміст: 1) В. Павлович: Свято Холмщини — „Пречиста". 2) Пісня Холмському Чудотворному образові Божої Матері. 3) Проф. І. Огієнко: Хрещення українського народу. 4) В. З—Н.: Адріян Кащенко. 5) З приповісток Солом на. 6) В. Островський: „Світе Тихий". 7) Свящ. І. Горошко: Вірш. 8) Семен Любарський: Село Угруськ. 9) Д. Антонович: Дмитро Бортнянський. 10) Що пишуть. 11) Дописи. 12) Церковне життя. 13) Що діється на світі.

ВІРА І НАУКА, евангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу. Станиславів, Р. І. ч. 1. Зміст: Хто ми? — Подяка за жнива. — Конечність скликання церковного собору. — Провідна думка Христової Евангелії. — Що таке Біблія? — Студія Біблії. — Чи чесноти річ згідна? — Сила волі. — Як застосовуватися евангельським християнам до прав дотичних віроісповідань в сучасній польській республиці? — Як утримувати евангельські церкви? — Заборона живої мови в церковнім Богослуженню. — Українська справа перед 8-ма еванг. соборами. — Евангельський рух на українських землях. — Ріжні вісти. — Оголошення.

УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛЯТЕЛІСТ, місячник; Відень, червень, ч. 8. Зміст: М. Слободян: Яка користь з філятелії, чи і в який спосіб треба її поширювати? Є. Вировий: Дещо про долю марок Української Нар. Республики. C. Svenson: Eine neue Ukraina-Fälschung. Svenson — Marken. C. Шрамченко: Українські фантастичні марки. Д-р І. Турин: Філятелія в Болгарії. Нові марки. З філятелістичних журналів. Члени українського Обмінного Т-ва.

ЖІНОЧА ДОЛЯ, щомісячний часопис для українського жіноцтва. Видає і редаґує Колеґія. Коломия, вересень 1925, рік І., ч. 1. 4° ст. 12.

ЗИЗ, журнал сатири і гумору ч. 17., з 15. вересня 1925. Зміст: „Тарґі Всходне" (вірш) — Галактіона Чіпки, „Всходнє Тарґі" — Chat noir, „Правдива історія з милом Мута", „До Румунти" (за Марком Черемшиною), Нема то як наші промисловці" — та Дрібні дотепи й вірші. — Ілюстрації Ікака і Леле: „Клопоти з реформами Грабского", „Чотири породи української жінки" і инші.

ОПОВІСТКИ.

Репертуар „Українського Наддніпрянського Театру О. Мітневич:

Бережани. Саля „Сокола".
26.IX. „Циганка Аза".
27.IX. „Маруся Богуславка".
29. IX. „Пан Твардовський".
30.IX. „Вій". 131 21—?

Український мішаний хор Д. Котка:
субота 26.IX. Золочів.
неділя 27.IX. Золочів.
понеділок 28.IX. Броди.
вівторок 29.IX. Броди. 518 18—?

Концерти хору Котка у Львові відбудуться в днях 1, 2, 3 жовтня ц. р. в салі Народного Дому (Рутовського 22). Білети на львівські концерти продає Народна Торговля (Ринок 36). 518

В неділю дня 27 вересня 1925 в год. 10 перепол. відбудуться в салі т-ва „Зоря" при вул. Вірменській І. Загальні збори рух. т-ва і сторожі огневої „Луч".

Ширші сходини членів Кружка УПТ. стрийської дільниці відбудуться 27 вересня (неділя) в 6. год. веч. в салі власної домівки при вул. Супінського 21. В часі сходин історичний реферат. Прохається о громадну участь також інтеліґенції даної дільниці. — Старшина Кружка УПТ. 525

Звичайні загальні збори товариства українських правників у Львові відбудуться в неділю 11 жовтня 1925 в годині 11, зглядно без огляду на комплєт в год. 12 в полудне в салі „Товариства охорони дітей і опіки над молодіжю" вул. Бляхарська 11. І. поверх, з отсим дневним порядком: 1) відчитання протоколу з послідних загальних зборів, 2) звіт Головної ради, 3) звіт контрольної комісії, 4) вибір голови і головної ради товариства, 5) внески й інтерпеляції членів. За Головну раду: *Володимир Децикевич в.р. Д-р Олександер Надрага в.р.*

Подяка.

Складаємо щиру подяку всім, що в нашім безмежнім горю по страті незабутої, Найдорожшої Дружини зглядно Матери, Зиновії з Голіватих Дзеровичевій не пощадили нам своєї помочі, слів відради і потіхи та удiлом своїм звеличили сумний обряд похоронів. — **Юстин Дзерович муж. Роман і Ірена** діти. 519

Загальні Збори

КРУЖКА У.П.Т. в ЧОРТКОВІ

відбудуться дня 8. жовтня в год. 12. в полудне у власному домі при вул. Шкільній ч. 155 зі слідуючим денним порядком.

1) Відчитання протоколу з попередніх Загальних Зборів.
2) Звіт уступаючого Виділу.
3) Справоздання Контрольної Комісії.
4) Уділення абсолюторії уступаючому Виділови і вибір нової Старшини.
5) Вибір делеґатів на Загальні Збори У. П. Т. у Львові.
6) Внески і запити. 520

За редакцію відповідає І. Рудницький. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло" Львів, Ринок ч. 10.